

Tanulmány

FRIED ISTVÁN

A „Nyugat” szerzői és az Irodalomtörténet¹

Mielőtt a *Nyugat* szerzőinek felemás értékelésére és ellentmondásos értelmezésére utaló passzusok alapján elemezném a modernség szócsövének tartott folyóirat (a *Nyugat*) viszonyát a jelenkor irodalmát (is) irodalomtörténetként kezelő, ennek megfelelő kritikai magatartást képviselő tudományos (igényű) folyóirattal (ez nem az *Irodalomtörténet*) néhány előzetes megjegyzés szükséges. Paradox módon mind a méltányosabb, esztétikai megközelítéssel jellemezhető, mind pedig a burkolt és nyílt, például a nemcsak stilisztikai tartalmú „magyartalanság” vádját hangoztató megítélés alapját Horváth Jánosnak részint az 1910-es esztendőkből közölt írásai, részint az Aranytól Adyig terjedő korszakot tárgyaló, inkább röpiratként bemutatható könyvecskéje körvonalazták.² Ennek lényege a „fölismerés”, hogy mind a *Nyugat* (illetőleg a *Holnap* két kötete), mind a *Nyugat* szerzőinek elsősorban lírája, de Babits esetében tanulmánykötete. Lukács György esetében összegyűjtött írásai, Szomory és mások esetében prózája nem örvendetes korszakfordulója a magyar irodalomnak (ritkán vagy sehogy sem hangoztatva, de párhuzamban számos más irodalom hasonló irányzataival). E korszakforduló Ady, Babits líráját tekintve, ehhez még néhány érdekes, noha a „stílromantikába” illeszkedő jelenséget hozzávéve, az irodalmat színesítő, lényegében gazdagító megnyilatkozásával együtt hanyatlásszimptomaként tartható számon, Arany János(ék) irodalmához képest kevésbé értékes alakulási formációként írható le. Horváth 1921-es füzeté súlyos vádak fogalmazott meg: „Az új irány azonban nem egyszerűen irodalmi, nem csupán ízlésbeli fordulat volt”, minek következtében az általa egyébként fenntartásokkal becsült Ady is efféle elmarasztalásban részesül: „Ady (...) szükségét érezte támadó, kritikai hazafiságnak is, s midőn ösztöne (? F. I.) e részben is fenntartás nélkül követte, végzetes eltévedés áldozata lett.” A *Nyugat* küzdelme az Aranyepigonok ellen irányult, ám egyúttal „a magyar klasszicizmus szétporlasztására [is], mi ez esetben tagadhatatlan a nemzeti érdek rovására ment”.³ S bár főleg Ady ellen fordítva az értelmezést, Horváth kiterjeszti elmarasztalását a folyóirat egészére, kiváltképpen ami az 1908–1918 közötti periódust illeti, és összhangban Szekfű Gyula *Három nemzedékének* történet-, nemzet- és személyiségfelfogásával, azaz a nemzeti érzés, hazafiság, „magyar-ság” kritériumainak rögzítésével, kizárólagosságával elveti a *Nyugat*ban érvényre jutó bizonyos tendenciákat, valamint a Nyugat-szerzőkéivel jórészt azonosnak ítélt Galilei-kör, a *Huszedik Század* liberalizmusát, radikalizmusát, és az 1918-at követő események aspektusából véli szükségesnek megbélyegzésüket. Ezzel nemcsak a méltányosabb és differenciáltabb szemléletű *Ady és a legújabb magyar líra* című könyvtől mozdul el, hanem megveti alapját a kettészakadt magyar irodalom és tudat nagy jövőjű (ál)-„elméleté”-nek, sőt:

főlerősíti mindazokat a megállapításokat, amelyek eleinte a stilisztikára, a mondatszerkesztésre vonatkozott magyartalanságot immár a nemzeti érdekekkel szemben álló, romlást előkészítő, társadalmi gondolkodást züllesztő váddá szélesítik és élezzik ki. A magyar irodalom és gondolkodás kétpólusú, kétosztatú szemlélete nemcsak az értéktényezők helyét jelöli ki reflektálatlan magabiztossággal, hanem olyan hanyatlástörténetet vetít olvasói elé, amelyben a *Nyugat*, különösen Ady démonizálódik:

„Az ellenhatás, mely Adyval valóban megjelent, pusztán irodalmi színét nézve, a klasszicizmus egésze ellen szólt. Új ihlet-elvet s következőkép új stílt jelentett, mindkettőben kerek tagadását a megelőző klasszikusnak. Erkölcsei megfontolás, tudatossá művelt nemzeti akarat, világos, józan értelem, s valóságérzék ellenében az ösztön-ihlet-ereje; az élet közérthető, szabatos, pusztán a kifejezést szolgáló nyelvvel szemben szimbolista sejtetés, mely magát a stílt is a művészi hatás egyik önálló tényezőjének kezeli; ez a változás lényege”.⁴

(S csak mellékesen jegyzem meg, hogy ehhez hasonló kitételek egyfelől Szekfű Gyula *Három nemzedékében* is olvashatók. Ady költészetének „kétségtelenül romboló, anarchiagerjesztő hatása”-ról szólva, és még Babitsot és Móricz Zsigmondot is besorolva „az egyszerűen baloldalinak nevezett kultúrkörnyezetbe”,⁵ mely korántsem tekinthető dicséretnek Szekfűnek ebben a művében, másfelől már Horváth 1911-es cikkében felmerül az epigonság vádja, emígy: „Fiatal íróink mai mozgalma, melynek legilletékesebb szerve a *Nyugat*, alapjában véve csak magyarországi fiókja e két kiváló kritikus nyilatkozataiban megvádolt francia irodalmi irányynak”. Az előzőekben a tanulmány nyitó mondatában, Brunetiere és Lemaître kritikáit idézi Horváth, amelyek homályosságban és a nyelvhelyesség hiányában marasztalják el a francia nyelvű szimbolizmus oly képviselőit (többek között), mint Maeterlinck és Moréas. Brunetiere nem született franciaországiságukat is hangsúlyosan emlegeti. A lényeg azonban az, hogy az elemző-érvelő Ady-füzet ellenében Horváth egy másutt keletkezett irány kritikátlan átvételét rója föl, ennek következtében a magyar irodalmi és gondolkodástörténeti hagyománytól való elidegenedés feltételezésére ad alkalmat. De a kárhoztatott „stilisztikai” keresettség még oly „magyarul tudó” szerzőket is pellengérré állít, mint Móricz Zsigmond és Kaffka Margit, a „budapesti félmagyar ajkak”-ról nem is szólva.⁶

Innen nem túl sok lépés, és már ott találjuk magunkat Bartha József irodalomtörténeti” áttekintésének annál a passzusánál, amely szerint:

„E folyóirat (ti. a *Nyugat*. F. I.) vezetőinek megvolt a maguk következetes irodalompolitikai célja s ez abból állt, hogy a nemzeti jellegnek előbb csak mellőzésével, majd aztán lekicsinylésével és kigúnyolásával beplántálják a hiszékeny magyarság lelkébe az ő nemzetközi forradalmasító elveiket.”⁷

S még egy gyöngyszem, már csak azért is, mert azt igazolja, hogy a Horváth Jánosnál körütekintéssel, jóllehet idegenkedéssel fogadott „Nyugatos” esztétika és versformálás értelmezése miként torzult el a konzervatív kritikában, lépett vissza, még csak nem is a pozitívizmusba, amely mélyebben érintette a „franciás” Horváth Jánost, mint azt szokás hangoztatni, hanem a XIX. század megkövült „nép-nemzeti”, pseudo-etikai felfogásába, amely legfeljebb „tartalmát” tekintve korszerűsödött, ugyanis a megváltozott irodalom-eszmény ellenében igyekezett őrizni módszertanát. Tóth Árpádról ezt olvassuk Bartha könyvében:

„Nyelve Adyéhoz hasonlóan zavaros képekkel terhelt s az idegen versformákba és mesterkéltnél rímelés nyűgébe szorítva annyira homályos, hogy olykor alig érthető.” (Majd nem sokkal alább) „a szimbolizmus nehézségében és az előadásmód homályosságában Adyt nemcsak elérte, hanem olykor még fölül is múlta Kosztolányi Dezsőt.”⁸

Mindennek előre bocsátása legalább két okból mutatkozott szükségesnek. Először azért, hogy lássuk, miféle erőterben kellett (lehetett?) folytatni a *Nyugatot*, működtek a Nyugat-szerzők terveik végrehajtásán. Különös tekintettel arra, hogy az 1918-at követő történelmi és ezzel összefüggésben irodalom- és művelődéspolitikai események nem maradtak rájuk sem hatás nélkül, s így a *Nyugat* „újító lelkesültsége” természetesen más fénytörésbe kerülve, új megfontolások jegyében alakult tovább. Azok, akik „visszalépésről” beszélnek, szem előtt tévesztik, hogy a konzervatívnak minősített „ellentábor” ellenében a korszerűbb esztétikát immár nem volt szükség megvédeni, körülbástyázni, sőt, tételesen megfogalmazni sem; viszont az 1920-as esztendők elejétől Magyarországon szélesebb (egyetemi) körökben terjedő szellemtörténet kihívásaira, valamint az avantgárd európai hozadékára, nem kevésbé a Proust által képviselt prózafordulatra választ kellett adni. S ezzel szoros összefüggésben másodszer azért, mert Ady halálával átstrukturálódott a folyóiratnak nem pusztán „ideológiája”, hanem „hierarchikus” szerkezete is; arról nem is beszélve, hogy a reprezentatív személyiség szerepének betöltése sem ment végbe bizonyos küzdelmek nélkül, különösen, ha Osvát és Babits furcsán alakuló viszonyára gondolunk. A szervezkedő jobboldali-konzervatív irodalom szintén megosztott volt, de egy darabig egyesítette a hivatalosság támogatása, valamint a Nyugat szűkebb tere szorításának indulata. Mindazonáltal színvonalban, esztétikai képzettségben jelentős különbségek mutathatók ki e „táboron” belül (is), és ez érzékelhető az *Irodalomtörténet* különféle szerzőinek cikkeiben, közölt előadásaiban, nem kevésbé recenzióiban. A *Nyugat* ellenében létrehozott *Napkelet* (már a címválasztás is üzenet a megszerzendő olvasóknak) a legszínvonalasabb orgánusok közé tartozott; jóllehet az egyik legfontosabb munkatárs, Horváth János kevéssé folytatta vitáját a változó Nyugattal, a kortárs irodalomról értekezve azonban másutt Herczeg Ferencről és Tormay Cécileről közölt elismerő tanulmányt, mintegy sugallva, helyenként kimondva, őket véli az értelmezésre leginkább érdemes, a hagyományokhoz méltó kortárs szerzőknek, míg a kortárs lírikusok közül Vargha Gyula látszott számára a legközelebb állónak (s ez a *Magyar versek könyve* második kötete jegyzetanyagában módosult csupán).

Az *Irodalomtörténet* 1912-ben indult, nem a pozitivistá adathalmazában és az olykor meddő forráskutatásban kimerülő *Irodalomtörténeti Közlemények* ellenlapjaként, inkább, hasonlóan az *Egyetemes Philológiai Közönyhöz*, ismertetéseivel, lapszemléivel nyitni próbált a hazai kortárs fejlemények irányába, mindenestre frissebb nézőpont érvényesítését ígérve. Az első évfolyamban még ott leljük Babits nevét két ismertetés alatt,⁹ a folyóiratot létrehozó *Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak* Babits 1918-ban választmányi tagja, 1920-ban természetesen már nem; 1919-ben még egy verseskötet ismertetésekor efféle sorokat olvashatunk:

„A háború lelki diszpozíciói is ellanyhultak a békére nem vezető nehéz években és ekkor kezdtek megszólalni a legigazabb és az irodalmi fejlődés színvonalán álló háborús versek: Kiss József elégiái, a békevágy fortissimói Babits Mihálynál, Kosztolányi Dezső lágy

melancholiájában a frontmögötti élet prózájának romantikája, Ady Endre belső vergődése élet és halál vízióiban.”¹⁰

Efféle, nyíltan rokonszenvező híradás a későbbiekben már nem kaphat helyet a folyóiratban, annak ellenére sem, hogy néhány év elteltével a *Nyugat* szerzőinek újabb műveiről olykor elismerő bírálatok látnak napvilágot. Kiváltképpen Ady Endre körül csapnak össze a vitázók, ám Babits és Móricz sem mentesült a nemegyszer félreértés, máskor tudatos félremagyarázás kritikai következményeitől; s a Társaság elnöki székéből üzenő, alább idézendő pap-irodalomtörténész, Zoltvány Irén a *Nyugat*nak nemcsak első korszakát állítja szembe a későbbivel, hanem kétségbe vonja a magyar modernség esztétikai jelentőségét, a leginkább etikai megfontolásokról vezetettve, és a mimetikus felfogás jegyében jelentékteleníti el hozadékukat.¹¹ Az 1919-es, pozitív kitételrel állítható szembe Zolnai Béla(!) egyik korai írása (1921-ből), amelyben a romanista Ady és Zola párhuzamát vonja meg, elrettentésül idéz a *Germinal*ból, majd a jól ismert megosztó taktika szerint tesz különbséget Ady és társai(?), követői(?), a Nyugat Ady-számainak szerzői(?) között:

„Az Ady mellett üvöltő csahosok nem érezték ki Ady hangjából a magyar fájdalomnak tragikus keservét, a lejtőn lefelé rohanó magyarság meghasonlott, önkínzó lelkét, a pogányul lázadó, nacionalista költő jeremiádjait, aki a pusztulást énekelte a végromlás előtt.”¹²

Messze nem bizonyos, hogy Zolnai jelzői Ady lírájának „pozitívum”-aira céloznak, mindenesetre a dolgozat bevezető részével nincsenek összhangban. Egy összefoglaló szép-irodalmi szemlében 1923-ban egyetlen mondat jut a *Timár Virgil* fiának, Móricz *Erdélyé*-nek jellemzésül a „nyers realizmus” korántsem dicsérő minősítése szolgál, Kosztolányi *Véres költőjéről* nem kevésbé ambivalens az ismertető mondandója:

„Nero alakját kelti életre, magát, a császárt a modern dekadencia őstípusának rajzolja, főhősének lélekrajzában sok ügyességgel, de a kor megjelenítésében az elnagyolás bágyadtságával.”¹³

A megfontolandó megjegyzések között – és ezt különösebb kockázat nélkül jegyezhetem meg – a „hagyományos”, a historizmus szellemében készített történelmi regény igénye merül föl, amely a XIX. század harmadik harmadában és még a XX. század elején is rokonságot mutat a történelmi témájú, a Piloty-iskola elvárásait követő festészettel, s a hatalmas tabló megalkotásában tűnt ki. Az a fajta „lélekrajzi” személyiség-beállítás, amelyet egyébként joggal tulajdonít az ismertető Kosztolányinak, lényeges elmozdulás a történelmi regény korábbi modelljétől, és éppen a „modern dekadencia” bevonása az ilyesfajta prózába ellenáll a népszerű műfaji kísértéseknek. Egy másik, 1924-es könyvszemlében¹⁴ Szabó Lőrinc *Kalibánját* rója meg bírálója: „Ebben a forrongó lélekben a legerősebb a katolicizmus gyűlölete és a perzselő erotika”. Akár a találó, akár nem e kijelentés, a kritikus megrovás-számba menő reagálását érhetjük tetten. Babits *Kártyaváráról*: „Ami benne igazi regény, az a rikítóra mázolt jelenetek mögött jóformán elsikkadt: a Kerbolt-család tragédiája”. Majd Eugène Sue (XIX. századi francia rémregényíró, aki Nagy Ignác és Kuthy Lajos horrorisztikus fővárosi regényeinek szolgált mintájául) hatását emlegeti. Móricz *Jószerencsét* című regényéről nemigen van jó szava, a *Búzakalászt* a „strindbergi házassági konfliktus” témakörébe sorolja, „félrerajzolt alakok”-at emlegetve. Mindössze Tersánszky Józsi Jenő két művéről nyilatkozik elismeréssel. Aligha kétséges, hogy az említett művekkel szemben valóban több kifogás merülhet föl. Ekképpen a bíráló elmarasztaló megjegyzéseiben akár sok „igazság” rejtőzhet. Ugyanakkor az a nézőpont, ahonnan a Nyugat-szerzők műveit át-

tekinti, a *Nyugatot* megelőző esztétikára utal, emellett a valaha „eszményítő realizmus”-ként emlegetett irodalomfelfogást idézheti meg. S ennek fényében a modernség irodalma könnyűnek és téves irányzatúnak találhatik. Még az igen visszafogottan fogalmazó Horváth János is szintézisében hasonló megjegyzést kockáztat meg:

„Ez uralkodó törekvés alatt, s többnyire a nyugati irodalmak újabb irányjaiból táplálkozva, de az aktuális magyar ízlésnek is elkerülhetetlen nyomása alatt állva, húzódik meg egy magát modernebbnek tudó réteg, mely a klasszikus ízlésben kiegyeztetett elemek arányát hol egy, hol más oldalra megbontja, s vagy annak józan valóságérzékét élesíti ki fél-szegül túlnyomóvá, vagy az abban megfékezett romantikus hajlamokat ereszti ismét szabadjára”.¹⁵

A „stílrómantika” alacsonyabb rendű ezek szerint a „stírealizmus”-nál, a „nemzeti klasszicizmus” pedig a „magát modernebbnek tudó réteg”-hez képest magasabb rendű; más kérdés, hogy e megfogalmazásból kiolvasható, miszerint a szóban forgó „réteg” (?) nem bizonyosan modernebb, legföljebb önmagát hirdeti modernebbnek. Minthogy a szintézis XIX. század végi, XX. század eleji fejleményeket taglaló kötete nem készült el, így e kissé körmönfont passzusból nemigen szabad nagyon messzire következtetni. Inkább Zoltvány Irén elnöki beszédébe¹⁶ pillantsunk be, mely köntörfalazás nélkül összegzi mindazokat a vádakokat, amelyek a Nyugat-szerzők és a modernség ellen fölhozhatók, ha a beszélő a konzervatív „oldal” képviselője. Az a fajta kizárólagossági, tévedhetetlenségi igény, mely Zoltvány előadását áthatja, a hivatalosság hangját és véleményét van hivatva képviselni, és ellentétes az *Irodalomtörténet* könyv- és folyóiratszempléinek többnyire tárgy-szerű hangvételével. Zoltvány szinte sorra veszi a XX. századi magyar irodalom és kultúra modernként megbélyegzett „eseményeit”, s ezeket egy nemzet- és erkölcsvédő attitűddel szembeesíti. Tetszetős volna Zoltvány ellen kijátszani a korszerűtlenség vádját, hiszen a dekadencia, a modernség, a szimbolizmus, az impresszionizmus európai irodalmi történéseivel szemben inkább a XIX. századi magyar irodalomban sem egészen egyértelmű kulturális ideálokat állít. Ugyanakkor nem állítható, hogy nem tanulmányozta az általa szigorú szavakkal megrótt magyar (és részben francia) anyagot, ám merev „vallás-erkölcsi” álláspontja nem hagyja eltántorodni nem mindig esztétikai alapra épülő felfogásától. A határozott kijelentések sora nem enged teret a legcsekélyebb önreflexiónak, kétségnek pedig különösen nem; s amit a modernséggel szembeeszegez, valójában a „nemzeti klasszicizmus” idealizáló eszménye, illetőleg annak XX. századi továbbélése. Nemigen akadnak kivételek Zoltvány előadásában, a modern törekvéseket általában károsaknak ítéli meg, és a korfordulót (másokhoz hasonlóan) a hanyatlástörténet eseményeként szemléli. „Nem kell bizonyítanom – állítja Zoltvány Irén –, hogy újabb irodalmunk szintén fokozatosan, egyre nagyobb mértékben eltávolodott a valódi művelődés két vezérfényétől: a nemzeti szellemtől és az erkölcs eszményétől”. Itt megalapozódik az elhatárolódás, hiszen valódi művelődés csak egyféle lehet, az ettől való eltéréssel szemben nincsen türelem, s a viszonylagosság, a kételkedés a kárhóztatandó magatartási formák közé fog sorolhatni. Az előadás további részében differenciál az előadó, a rossz után a még rosszabbat emlegeti, fokozza a valódi művelődést tagadóknak szinte kiátkozását: „...napjainkban (...) nemcsak dekadens, hanem egyenesen romboló irányzatú, destruktív irodalom is keletkezett, amely ki akarta ölni az eszményekben való hitet...” Verlaine-nel példálózik, akinek elismeri egy bizonyos területen költői érdemeit, de Verlaine életrajzára célozva, összefogja élet és irodalom meg-

rovását. Hiszen míg a francia költő verseinek „leheltszerű finomság”-ait méltányolja, „erkölcsi léhaság”-át (amelynek hatástörténetét tulajdonítja) megrója. Majd a korszellemet hibáztatja a hanyatlásért, a fin de siècle jelölés a vég hangulatát kelti benne, amelynek kimondását erkölcsi szükségének érzi. Ez volt szerinte az a korszellem, amely „nem tisztelte az ideálokat; nem volt előtte úgyszólván semmi szent dolog, mindennel csak gúnyolódott, anyagelvű világnézete, vagy ha nem mindig is ez, legalább is szkepticizmusa megrendítette a hitet az abszolút értékekben és egyetemes érvényű igazságokban. Ezek helyett a szellemi világ jelenségeinek megítélésében relativizmus és szubjektívizmus kapott lábra”. Mára közhelyesnek tetszik Zoltvány érvelése, ugyanakkor érdemes arra figyelni, hogy az általa megfogalmazott kifogások nemcsak korának, hanem még későbbi időszakoknak ugyancsak sűrűn hangoztatott érvrendszerébe illeszkednek, s többnyire líra- vagy prózaformát sűrűn, eredményező, megvalósító költők, írók, művek ellenében szoktak fölhangzani. Mellékesen jegyzem meg, hogy az „impresszionista kritika” is megkapja a magáét, bizonyára mint relativizáló, szubjektívizáló írásmód, valamint az írásmód révén elítélhető homályosság (Hogy efféle kérdések a Babits–Lukács György vitában már szóba kerültek, erről nem látszik Zoltvány tudni, s arra sem hivatkozik, hogy Horváth János teljes értetlenséggel fogadta Lukács György esszéköteteit). Az 1927-es elnöki beszéd még nyitabb perbeszéd a modernnek, a „szimbolista költők” ellen, erről másutt már beszámoltam. Itt annyit említenék, hogy Zoltvány pellengérré állítja e költők verselését (hiszen eltér a szabálytól! De melyiktől? – erre nincs válasz), s újra leírom, miszerint esztétikai ítélőképességének határt szab franciailrodalom-értése, Mallarmét (aki egyébként messze nem volt a Nyugat első „nemzedékének” kedvence) „csekély tehetségű”-nek minősíti. Az elnöki beszédek aligha érthetők másképpen, mint a *Magyar Irodalomtörténeti Társaság* vezetőségének hivatalos állásfoglalásai, legalábbis nincsen tudomásom arról, írásbeli dokumentum sem került elő abban a tárgyban, hogy bárki a vezetőségből ellenvéleményt kockáztatott volna meg. Ellenben az elnöki beszédek sok olyan tézisszerű megállapítást tartalmaznak, amelyek Császár Elemér és mások hasonló megnyilatkozásaiban szintén felbukkannak. Még a tárgyszerűbb ismertetésekből is kitetszik, hogy az ismertetőik csak azt ismerik el, ami irodalomfelfogásuk szerint elfogadható; ami ezen túl található (s ez nem kevés), az elutasításban részesül.

Az 1925-ös esztendő összefoglaló könyv- és folyóirat-ismertetései közül az első helyre kíváncsodik *A bús férfi panasza*ról írt kritika.¹⁷ Kosztolányit a kritikus Rilke közelében helyezi el, művészetének jellemzésére a magyar századforduló népszerű dán regényíróját, Jens Peter Jacobsent említi, illetőleg Paál László képeit. *A bús férfi panasza*ra térve ismét előkerül Jacobsen, s így sugalmazza a kritikus, hogy a századfordulós modernség attribútumai Kosztolányi versciklusában föllehetők. Ennek ily módon ad hangot: „A valóság látását mindig ködbe borítja ez a képzelet: és amit a ködön át lát, az inkább álom, mint való. (...) Érzései sem közösségérzések. (...) A dekadens, akaratát veszített, modern magyar ő...” A köd hangoztatása szintén a századforduló irodalmára utal vissza, nem kevésbé az álomság kiemelése. Ugyanakkor mindez nem feltétlenül elismerése egy modernség-változatnak, hiszen az ellenpontul megjelent „való”, „közösségérzés” – nemcsak az elnöki megnyitók szerint – mellőzése egy kevésbé értékes, „hasznos” irodalom feltételezését hangsúlyozza. A *Pacsirta* sem kap valóban méltató sorokat: „az egész művön valami vontatottság érzik”. Alább: „Az életmegjelenítés naturalizmusa itt igazán naturalizmus: semmi ki-

ézés, semmi szimbólummá-emelés benne.¹⁸ Függetlenül attól, hogy talán a naturalizmus jellemzése sem egészen pontos, alapos félreolvasása a Kosztolányi-regénynek. Schöpf-
lin Aladár *Kittli János szerencséje* c. regénye az ismertetőt Csiky Gergely prózájára emlé-
kezteti, és noha visszafogottan elismerőnek látszik a kritika, mégsem tekinthető annak,
hiszen részint a nem első vonalba sorolható, XIX. századi prózához hasonlítás nem a mű
korszerűségére enged következtetni,¹⁹ részint a valóban nem kiemelkedő alkotásról több
jó hangzik el, mint a *Pacsirtáról*. Móricz egyfelvonásosai közül a *Vadkanban* haladást fe-
dez föl a kritikus,²⁰ Juhász Gyula *Testamentuma* viszont maradéktalanul tetszik az ismer-
tetőnek.²¹ Ezúttal is a Paál László-képekkel egybevetés előkészítése a beleérzéses kritiká-
nak, amely a bemutatott költészettel való azonosulás lehetőségeit mutatja föl: „Világfel-
fogását (...) a szelíd szomorúság jellemzi: álma omladékán, magánya dombján búsan, de
megnyugodva áll. Költeményeinek zenéje, csendesen dúdolgató muzsikája ezt a szelíd szo-
morúságot úgy hordozza, mint a csendesvizű tó a halódó hattyút; ez az összhang a lélek és
forma között a művészi szépség.”

E záró mondatból olvasható ki a kritikusi líraeszmény, amely a harmónia létrehozásá-
ban jelöli meg azt az esztétikumot, amelyet ez a líra-változat sugároz. Mivel egy igényelt
organikus formába öntve szólaltatja meg a „művészi szépség”-et. S ezáltal nem engedi be
ebbe a költészetbe a disszonanciát, az ellentmondásokat, az ambivalenciát: érzéstartalom
és külső forma megfelel egymásnak, s ezt egészíti ki a kölcsönhatás a lírikus „világfel-
fogás”-ával. Ne vitassuk, hogy Juhász Gyula költészetének, ennek a kötetnek valóban ez-e
a megkülönböztető sajátossága, amelyet a kritikus mondataiból kiolvashattam, ennél
fontosabb, hogy mely szerző mely műve bizonyul alkalmasnak arra, hogy a kritikus kifejt-
hesse nézetét a líráról. Ezzel a feltételezéssel egybevág, hogy Móricz Zsigmond regényei
közül a *Pillangó* „idill”-je jut a legnagyobb elismeréshez,²² annak belátásával, hogy ez az
idill még fenyegetettségében is képes az irodalomban nélkülözhetetlen harmónia-elv hor-
dozására. A regényről az alábbi, szerfőlött beszédes mondat íratik le:

„Esztétikai elvvé az szilárdul benne, hogy az ember igazi lelke a szenvedély perceiben
a legőszintébb, hogy minden emberben tombol valami szenvedély, akár érzéki szerelem,
akár földéhség, akár önzés, akár ártásra hajlás a neve.” S hogy ez nemcsak megbocsátha-
tóvá válik a Pillangóról szólva, az a regényben feltételezett írói igazságszolgáltatás miatt
kaphat helyeslést, hiszen a kritikus szerint szinte a regény lényege, egésze, végkicsengése
idilli, amely az ellentétek kiegyenlítődsét igényli.

Nem kevésbé tanulságos a *Háború Ady Endre körül* című összeállítás.²³ Herczeg Fe-
renc, a *Világ* című napilap, majd Rákosi Jenő véleményét idézi az összeállító, olyan sor-
rendben, hogy a végkicsengés az Adyt elítélő eszmefuttatásé legyen. A *Világ* Ady melletti
kiállása epizodikusnak hat Herczeg Ferenc és Rákosi Jenő írásai között. Ezzel ellentétben
kommentár nélkül közli a folyóirat szemlervata Babits *Színházi Életben* publikált *Shakes-
peare-fordítások* cikkének kivonatát.²⁴ S általában megfigyelhető, hogy a lapszemle a Nyu-
gat, de általában folyóirat/napilap esetében olykor csak a címek felsorolására szorítkozik,
máskor egy-egy mondatban vagy idézet alakban foglalja össze az írás mondandóját, egé-
szben ritkán kerülhet sor bővebb, tartalmi ismertetésre. Anélkül, hogy a szerkesztőség vagy
az ismertető kommentálná.

Az 1926-os esztendő fontos ismertetése Alszeghy Zsolt írása Babits *Sziget és tenger* című kötetéről, amelyről másutt már beszámoltam.²⁵ Noha a kritikus tartózkodása érzelhető Babitscsal és költészetével szemben, tagadja például, hogy a ma legnagyobb magyar költője lenne, hiszen „nyelvében van nem egy erőszakoltság”, s az sem bizonyosan pozitív tartalmú, hogy „álmaiban szembetűnő a visszafojtott erotika”, az egész kritikára jellemző a kritikusi alkattól alapszabályként idegen költészet értésének akarása, ennek következtében az elismerések száma és minősége jóval meghaladja a bírálatot. Móricz *Kivilágos kivirradtig* regénye „nagyon szomorú képet ad a vidéki keresztény társadalomról”.²⁶ Mindazonáltal mégis a szerző egyik legsikerültebb műveként aposztrofáltatik. Ezzel szemben egy könyvismertetés újra megszólaltatja a Zoltvány Iréntől és másoktól ismerős tételket, ífj. Zulawski Andor 1925-ös könyve ürügyén állítja a kritikus:

„Irodalmunknak – mint általában minden irodalomnak, mely erre a névre számot tarthat – két emberien értékes tulajdona volt: a nemzeti eszme és a tiszta erkölcs. Ezen a két kardinális támaszponton épült és nyugodott irodalmunk különböző ízlések alkotta – de vezérlő eszméit mindig gondosan megőrző – sziklavára. Jött azonban egy kor, mely szédelgett, ha ősei várára föltekintett s idegen-imádatában lerombolni igyekezett – jórészt sikerrel – a várat, hogy a maga eszménytelen épületét rakja a helyére.”²⁷

A nem is oly nagyon rejtett Kölcsey-utalás sem menti a szöveg dagályosságát és célzatát, amely aztán oda vezet, hogy felrója az „ultramodernek”-nek: képesek arra, hogy egyenrangúként kezeljék Adyt és Petőfit. Mind a kötet szerzőjének, mind az ismertetőnek természetesen nem ez a véleménye, az összevetés ürügyet szolgáltat arra, hogy Ady ellen megismételjék a jól ismert vádak.

Az 1927-es esztendőben kevésbé lép meg Szász Károly kritikája az *Édes Annáról*.²⁸ A bevezetés eléggé furcsa kijelentést tartalmaz: „a sokszor szenvelgően modoros lírikus, az erős formaérzékű műfordító – mint regényíró a letehetősebbek, a legérdekesebbek közé tartozik”. A szóban forgó kritika a mű első és harmadik részével meg van elégedve, a regény első fele „igazi mestermű”. Vajon miként olvasta a kritikus a Kun Bélák meneküléséről szóló „vízvárosi” pletyka ironizáló említését? Ám Jancsi úrfi és Anna kapcsolatának leírásában kárhoztatja „az eszközöknek felettébb művésziellen voltát”-t, sőt: ezzel összefüggésben „csúnya pornográfia”-t ró föl a szerzőnek. Megállapítása szerint „bántóan rikácsoló s a mű egész koncepciójától élesen kirívó” ez a „középső rész”.

A folyóiratnak ugyanebben az évfolyamában még két bírálatban jelentkezik a magyar modernség ellen irányzott fejtegetések elismerése. Bartha József *Két nemzedék magyar irodalma* című könyvét úgy jellemzi a kritikus, hogy „Itt-ott magyar elkeseredése kissé erősebben nyomja meg a tollát”,²⁹ míg Zulawski Andor *Az új magyar irodalom problémái* c. kötetét „nemes intenció”-ja, „lendület”-e dicséri, érződik, hogy „egy meg nem alkuvó magyar” írta.³⁰ Félreértés ne essék. mára teljes joggal elfelejtett, legföljebb esettanulmányként egy igen részletes kritikátörténetben, antimodern szemléletű historiában néhány sorhoz jutó könyvekről van szó, amelyeknél jobbakról nem közölt a folyóirat ismertetést. S bár a feldolgozás módját, adatait bírálja a recenzens, megjelenésüket üdvözlí, hiszen a bizonyára a középiskolai tanárság által forgatott folyóiratban népszerűsítik, indokolják a magyar modernség elítélését. S ami a Szász Károlynál felbukkanó pornográfia vádját illeti, ennek elméleti alapozását, a magyar modernségre alkalmazott kifejtését Zoltvány Irén monografikus munkában végezte el,³¹ mind az erotika „világirodalom”-törté-

netét, mind pedig a kérdéses fogalmak (erotika, pornográfia stb.) körüljárását vállalva. Szempontunkból az *Erotika az újabb magyar irodalomban* több mint hetven lapot kitevő fejezet érdekes, itt olyan nevekbe ütközünk (többek között, Adyn és Babitson kívül), mint Bródy Sándor, Makai Emil, Heltai Jenő, Kabos Ede, Szomaházy István, Molnár Ferenc, Földes Imre, Nagy Lajos, Kassák Lajos, Oláh Gábor, Szabó Dezső. Az erotikus írók közül viszonylag hosszan szól Erdős Renée-ről és Kaffka Margitról, Szomor Dezső a „hírhedt” jelzőt kapja (talán Horváth János bírálatától nem függetlenül), Móricz Zsigmondról megtudható, miszerint „egyike legdurvább naturalista íróinknak”. Külön említi Ady Endrét és „iskoláját”-t, valamint *A nyugatosok*-at. Zoltvány általánosít, pellengérré állítja a nemcsak Magyarországra jellemző „erkölcstelen irányú könyvtermelés”-t, a század elején szétburjánzó „destruktív irány”-t. Kiváltképpen a magyar tendenciák esetében kevésbé kódolt beszédben véli feltárni az erotikus/pornográf irodalom térhódításának okát: „általában az újabb írói nemzedék egyik fő közös vonásának és egységbe foglaló, jellemző sajátosságának az erotikus kultuszát tekintjük. Ennek mélyebb okát bizonyos faji jellegben találhatni.” Alább még nyíltabban „zsidószelemű irodalom”-nak minősíti az „újabb írói nemzedék” kultiválta irányt, s igazának alátámasztásául, noha „nem szívesen”, Octavian Goga híres-hírhedt, pamflet-ízű írását idézi a modern magyar irodalom elzsidósodásáról. Goga írása magyar fordításban az *Irodalomtörténet* 1913-es évfolyamában jelent meg (120–121.).³²

Aligha tagadható, hogy Zoltvány nagy anyag birtokában nyilatkozik, igaz, kiragadott sorokkal, versrészletekkel érvel, ám egy olyan előfeltevés alapján, amely – eufemisztikusan szólva – egy viktoriánus valláserkölcstéziseiből tevődik össze. A nagyvárosiasodás, a szekularizáció előrehaladtával az irodalommal, a művészetekkel szemben támasztott követelmény korszerűtlensége áll, s a testiségnek csupán meghatározott körben, „funkcionálisan” történő megjelenítését hagyja jóvá, és a múltból, a „klasszikusok”-ból vett példákkal indokolja, a modernséget egészében fosztja meg értéktartalmától, s ezt összeköti azzal az antiliberális, helyenként antiszemita érveléssel, amellyel természetsszerűleg nem állt egyedül 1919-et követően. Egyetértéssel hivatkozik Szegfű (nála így) Gyula liberalizmus- és korkritikájára, ezt feszíti végletessé, mikor sorra idézi a szerinte eliteléssel sújtandó szerzőket. Az 1919 után harciasan és a hivatalos támogatás fedezékéből a „képviselési” irodalom érdekében fellépő és a l’art pour l’art-ként elkönyvelt művészet ellenében szót emelő kritika valójában a „nemzeti klasszicizmus” meghaladhatatlanságának hitében művelte mesterségét, s a dekadenciát nem a századfordulós modernség esztétikájaként elemezte (amennyiben elemezte, és nem csupán megbélyegezte), hanem egy romboló tendencia jelződéseként. Az 1918-at követő események okát találgatva, hamar rábukkantak a liberális és radikális felfogások nemzetietlennek minősített „világ”-ára, s ezt kapcsolták össze a *Nyugat* szerzőinek modernségével, mint a nemzetiséget és erkölcsöt aláásó perverzióval. Alszeghy Zsolt a konzervatív kritikusok közül társainak gondolatmenetét és ügyészi attitűdjét nem vette át, s mind Babits, mind Krúdy, mind Tóth Árpád prózája, illetőleg lírája befogadásához vezető értelmezési stratégiát alkalmazott. Nem állítható, hogy mindent helyeselt, a följebb említett szerzőkről értekezvén, de nyitott maradt az előtt az irodalom előtt, amelytől távolabb állt, s így dialogikus pozícióba helyezkedett. Ezzel szemben még 1928-ban is fölmerül Ady ellen a „homály” vádjá. A Szabó Lőrinc összeállította Ady-antológia ürügyén árulkodó sorokat vet a kritikus papírra: „Adyban sok a homály, úgyhogy számos helyét még a magukat Ady-specialistáknak nevezők is annyiféleképpen magyaráz-

zák, ahányan vannak.”³³ A rögzíthető és egyedül érvényes értelmezés ábrándjához ragaszkodó kritika értetlenkedve állt a Szabó Lőrinc (azaz a következő nemzedék) más típusú hermeneutikája előtt, amely a versértést nem kötötte a régimódi, XIX. századi „világosság” és „szabatosság” követelményéhez. Lényegében ennek jegyében készült Szász Károly következő Kosztolányi-kritikája: ezúttal a *Meztelenül* verseskötet került terítékre.³⁴ „Tehetsége még akkor is kiérezhető, mikor – eléggé gyakran – szimbolikus bizonytalanságokba és érthetlenségbe téved, vagy poetai vénája az ízléstelenség sivár homokjába fül.” „Mint versíró, néhány szép verse mellett igen sokszor divatosan zagyva affektációba keveredik...” Megdicséri Az apa, a Csomagold be mind és a Szegények című verseket, a kötet olvasásának előrehaladtával azonban – Szász szerint – az egyhangúság lett úrrá, de a kötet címlapja és főleg a címe sem nyeri el kritikusa tetszését.

Feltűnő, hogy különböző „Nyugat-szerzők”-kel kapcsolatban jórészt azonos vagy legalábbis hasonló kifogások merülnek föl a konzervatív kritikusok idézett írásaiban. Ennek ellenére aligha minősíthetők egy kidolgozott esztétikai-poétikai rendszer következetes – gyakorlati – érvényesítésének, a legtöbb esetben ugyanis nem közvetlen irodalmi problémák bírálatára bukkanhatunk, hanem az önmagukat a „nemzeti szellem” és az „erkölcs” kizárólagos birtokosául feltüntetett kritikusok nem egyszer számon kérő fejtegetésére.³⁵ A helyzet akár paradoxnak is nevezhető: egy XX. században született és a XX. századi európai irodalmakkal dialogizáló irodalom kritikai megméretésére – nevezzük így – a XIX. század igényei szerint kerül sor, s így az értelmes párbeszéd lehetetlenné válik. Részint azt keresik e kritikusok, amit a szerzők nem vállaltak, részint a kritika történetében bekövetkezett terminológiai hasadás lesz egészen nyilvánvalóvá: a művek és a bírálatok szembeállításakor kitetszhet, hogy még a nemzeti irodalom tartalmi jegyeit illetőleg sem hozhatók közös nevezőre a széttartó nézetek, arról nem is szólva, hogy az esztétikai kategóriák értelmezései között kibékíthetetlen ellentétek feszülnek. A XX. század kritikátörténetének meglehetősen szomorú szakasza esik az 1920-as esztendőkre, hiszen a *Nyugattal* szembenálló és többnyire a hivatalosságot képviselő kritikusok vagy a „nemzeti klasszicizmus” utolérhetetlen alkotóihoz viszonyítják az „újabb magyar költészet”-et, és marasztalják el, vagy értékelendő és elismerendő irodalomként az általuk magasra méltatott, ma már többnyire avítottak érzett írókat-költőket állítják szembe a *Nyugat* lírájával-prózájával. Mai nézőpontból akár utóvédharcokat is lehetne emlegetni, reménytelen küzdelmet egy kevésbé korszerű irodalom védelmében; a kortársak egyfelől érzékelték (az 1920-as évek elején) a hivatalosság bizonyos következményekkel járó agresszióját, másfelől (az 1920-as esztendő második felében) a konzervatív kritika önismétlő retorikáját olvasva, e kritika mind súlytalanabbá válását, jóllehet a hivatalos intézmények egyelőre tartották hadállásaikat, s így igazolást kínáltak a *Nyugat*-szerzőket támadóknak. Más kérdés, hogy a *Napkelet* megjelenésével nem egyszerűen méltó vetélytársa támadt a *Nyugat*nak, hanem a folyóiratban publikáló fiatalok révén olykor hatásos és korszerű nyelven szólt meg, annak ellenére, hogy a szervező szerepet vállaló Tormay Cécile (és Horváth János) nem látszott visszavonni irodalmi nézeteit. Az *Irodalomtörténet* „történeti” anyagának sokszor érdektelensége, másszor lapos (késő-)pozitivizmusa általános érdektelenségbe fullasztotta volna a folyóiratot. E téren nemigen különbözött az *Irodalomtörténeti Közleményektől*. Folyóirat- és napilapszemléivel, általános áttekintéseivel és az ebben a rovatban közölt rövidebb-hosszabb bírálataival azonban feltehetőleg szélesebb körök érdeklő-

dését célozta meg. A lapszemlék korrektek, a lapszemlét végző nem fűz kommentárt az ismertetéshez, pusztán tömör összegzését nyújtja a tanulmánynak, cikkeknek, adatközlésnek stb., és ezzel fontos információkat közöl. A részletező áttekintések ugyan több ízben tendenciózusak, de itt fel-felbukkan a megértés/megértetés akarása, ismét leírom: a leginkább Alszeghy Zsolt írásaiban – az olykor markánsan megfogalmazott fenntartások ellenére – kitapintható az a rokonszenves kritikai attitűd, amely lehetővé teszi, hogy a „másik oldal” irodalmi természetét se ellenséges indulattal, hanem elemzéssel, érvek kifejtésével mutassa be. Alszeghy esztétikai-poétikai elveiről sem állítható, hogy a Babitséival vagy a Schöpflinéivel rokoníthatók lennének, ám az irodalmi nézetek közötti távolság sem akadály annak, hogy „esztétikai kritiká”-val fogadja a tőle világnézetileg távolabb álló szerzőket. Berzeviczy Albert kísérlete az irodalmi „egyesítés”-re inkább egy jól megfontolt taktika része, mint valódi közeledés. S hogy a „frontok” mily távol vannak egymástól, pontosan jelzi a Baumgarten-alapítvány díjai körül kialakult „vita”, valamint az az eseménysor, amely nem sokkal később majdnem szétrobbantotta a Pen Klub magyar tagozatát.³⁶

JEGYZETEK

- ¹ E dolgozat előzménye: Babits Mihály és a konzervatív kritika. *Tiszatáj* 2008. 11. 54–67.
- ² Horváth János: *Aranytól Adyig. Irodalmunk és közönsége.* [Budapest 1921.] Jellemző módon nincs (elégge) a köztudatban Horváth Jánosnak a folyóiratokban 1919 előtt megjelentetett kritikai munkássága, noha ebben készülődik az említett füzet.
- ³ I. m. 31, 38, 18.
- ⁴ Uo. 35–36. A Nyugat modernségéről a legújabbban Szili József: *A Nyugat modernsége.* Kalligram 2008. április, 50–68.
- ⁵ Szekfű Gyula: *Három nemzedék és ami utána következik.* Előszó: Glatz Ferenc: Budapest 1989. 363–364. 437. A Huszadik Század és a Nyugat vitájáról a legújabbban Veres András: *A Huszadik Század irodalomszemlélete.* *Literatura* 2008. 184–188.
- ⁶ Horváth János: A <Nyugat> magyartalanságairól. *Klny. a Magyar Nyelv* 62. füzetéből. Budapest 1911. 3, 4, 7.
- ⁷ Bartha József: *Két nemzedék magyar irodalma 1875–1925.* Budapest 1926. 76.
- ⁸ I. m. 111. Bartha az Ady és köre fejezetet felolvasta a Szent István Akadémia III. osztályának 1923. febr. 11-i ülésén. Az igazsághoz tartozik, hogy a könyv saját kiadásban jelent meg.
- ⁹ Babits Mihály: Böröcz Marcell: Ferencesek a középkori magyar irodalomban. *Irodalomtörténet (It)* 1912, 262–264. Uo: Magyar irodalom Itáliában. Uo. 477–481. A recenziók Babits filológusi érdeklődéséről és képességeiről árulkodnak.
- ¹⁰ -b-: Lendvai István: Fáklyafüst. *It.* 1919. 73., *A Nyugat* ismertetése: Uo. 100. A kritikák egy részével vita.
- ¹¹ Zoltvány Irén: Elnöki megnyitó beszéd. Uo. 1924. 5–12.
- ¹² Uo. 1923. 48–49. *A Nyugat* évfolyamának tartalomjegyzéke: 53.
- ¹³ Zolnai Béla: *Forradalom és irodalom.* Uo. 1921. 86–89. – Uo. *Korrekt ismertetése a Nyugatnak: 63–64, 170–171.* (Schöpflin „Horváth János értekezésének (*Aranytól Adyig*) megállapításaival szemben a nyugatos irodalom kifejlődését magyarázatja”). A gyakorító ige azért némi tartózkodást sejtet.
- ¹⁴ Uo. 1924. 17–18, 20–21, 23, 25.

- ¹⁵ Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete. Budapest 1980.² 355. Mint ismeretes, e szintézis fejezetei egyetemi előadások formájában hangzottak el, így hivatalos megnyilatkozásokként is értelmezhetők.
- ¹⁶ A 11. sz. jegyzetben i. m.
- ¹⁷ Uo. 6–8. Nemzedékének „bűnei”-ről (magyarság, európaiság) s a két tábor. a „hivatalos” és a „nem hivatalos” ellentéteiről megfontolandóan és visszhangtalanul ír Kosztolányi Dezső: Negyvenévesek. In. Uo. Nyelv és lélek. Vál., 5. a. 5. Réz Pál. Budapest, 1990. 391–394. Az írás eredetileg az Auróra 1923. márciusi számában jelent meg.
- ¹⁸ It. 1925. 12–13.
- ¹⁹ Uo. 13–14.
- ²⁰ Uo. 24–26. A Nyugat ismertetése: 57–63; az Ignotus-szám ismertetése: 139–140. Vö. még: 217–218.
- ²¹ Uo. 185–187.
- ²² Uo. 193–194.
- ²³ Uo. 76–82.
- ²⁴ Uo. 69.
- ²⁵ Az 1. sz. jegyzetben i. m.
- ²⁶ It 1926. 170. (B. B. írása)
- ²⁷ Uo. 98 (ifj. Zulawski Andor: Petőfi és Ady. Budapest 1925.)
- ²⁸ Uo. 1927. 42–45.
- ²⁹ Horváth Béla kritikája: Uo. 45–46.
- ³⁰ Uo. Zulawski kötetéről ugyanó: 332–333.
- ³¹ Zoltvány Irén: Erotika és irodalom. Budapest 1924. Zulawski Andor sok mindent átvesz Zoltvány könyvéből. Vö. még: Uő.: A magyar irodalom problémái. Budapest 1927.
- ³² Bartha: i. m. 118. egyetértéssel idézi Gogát.
- ³³ It 1928. 164.
- ³⁴ Szász Károly: Kosztolányi Dezső: Meztelenül. Uo. 1928. 164.
- ³⁵ Vö. erről: Zulawski Andor: Irodalompolitika. Új élet – új irodalom. Budapest 1928. 156: „Besenyeyi azért hozta nekünk Voltaire-t és az egész művelt francia szellemet, hogy jobb magyarok legyünk, a *nyugatos* irány pedig azért lelkesült a *lés fleurs du mal* illatáért, hogy elfelejtsünk jó magyarok lenni.” Zulawski cikkgyűjteményében többször hivatkozik Horváth Jánosnak 2. sz. jegyzetben idézett művére.
- ³⁶ A Hankiss János által szerkesztett Kortársaink sorozat 1928-ban az alábbi füzeteket jelentette meg az alábbi sorrendben: Juhász Géza: Babits Mihály, Szondy György: Csathó Kálmán, Zsigmond Ferenc: Herczeg Ferenc, Juhász Géza: Móricz Zsigmond, Hankiss János: Tormay Cecile, Ruzitska Mária: Zilahy Lajos. A sorozat 1929-ben folytatódott. A szerkesztő Hankiss Jánost a helyesnek gondolt arányokra törekvés jellemezte: ha egy „Nyugat”-os szerzőről íratott egy füzetet, „ellensúlyul” a másik táborból legalább kettőt választott. Ugyanígy Vajthó László *Két költő-nemzedék arca* (10. sz. füzet, 1935.) gondosan mérlegel, nem foglal állást Ady Endre és Vargha Gyula értékelésekor, a szembenállás szerinte használt a magyar irodalomnak. Néhány adat függeléként idekiváncokzik a Nyugat-szerzők változó státusát és megítélését bemutató. 1) A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1916. március 4-i rendes közgyűlésén a 39 szavazóból 22 foglalt állást Babits választmányi tagsága mellett, míg Alszeghy Zsoltra 36-an, Gárdonyi Gézára (!) 37-en szavaztak. A Nyugat-szerzők közül Elek Oszkár 35, Schöpflin Aladár 32 és Király György 39 voksot mondhatott a magáénak. 2) Horváth János 6. sz. jegyzetben i. m.-vel egyidejűleg látott napvilágot *Elek Ilona: Móricz Zsigmond stílusa és nyelve*. Budapest 1911. Az alaptézist idézem a 3. lapról: „Móricz Zsigmond írásai bizonyos tekintetben kellemes ellentétét képezik (...) a »Nyugat«-ban jelentkező szinte beteggé finomult modern irodalomnak.” A mimetikus felfogás szellemében van szó a „sokszor szinte naturalisztikusan igaz színek”-ről. Így a *Sárarany* stilisztikájára „érzéki szemléletesség” jellemző. (5) 3) Az idők változását tanúsítja, hogy míg 1929-ben, Babits

Iphigénia-fordításában a korábbi tolmácsolásokhoz képest semmi jót nem lelő Szegvárdy-Csengery József 1938-ban már disszertációját Kosztolányi életművéről írja s publikálja Szegeden, az előszó szerint Babits Kosztolányi-tanulmányára építve, s a dekadenciát, a szimbolizmust, a XIX–XX. századi francia lírát, Baudelaire-től Valéryig irodalomtörténeti és nem hanyatlástörténeti jelenségként tárgyalja.

